

Covid-19 etkisindeki iş dünyası temsilcilerinin nitel yöntemle sorun ve çözüm saptamalarının belirlenmesi

Determination of problems and solution suggestions of business representatives under the influence of covid-19 with qualitative method

Ali AKDEMİR^{1*}, Burcu YILDIZ², Orhan AYDIN³

¹İşletme Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

aliakdemir@arel.edu.tr

²Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, İstanbul Arel Üniversitesi MYO, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

burcuyildiz@arel.edu.tr

³Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği Genel Başkanı

orhanaydin@askon.org.tr

Geliş Tarihi/Received: 30.03.2021

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/İşletme

Kabul Tarihi/Accepted: 01.04.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

Covid-19; başta sağlık sektörü olmak üzere tüm sektörleri birçok alanda etkilerken, dijitalleşme, uzaktan eğitim uzaktan toplantı, mobil bankacılık, sigortacılık alanlarındaki gelişimler hız kazanmıştır. Covid-19 ile birlikte sağlık, ilaç ve tıbbi malzeme sektörleri, gıda sektörü gibi Ulusal Güvenlik konusu olmaya başlamıştır. ABD'nin ticaret savaşları, yeniden korumacılığı gündeme getirmiştir. Şirket kurtarmaları özellikle Almanya'da, öne çıkan konu haline gelmiştir. Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerin şirketleri üretimlerini Çin'den kaydırmaya başlamıştır. Globalde yaşanan tüm bu değişimler, "Türkiye açısından bir fırsat olabilir mi?" Önümüzde çok yeni iş alanına sahip Anadolu toprakları bulunmaktadır. Ekonomide ve sanayide gelişmiş tüm ülkelere baktığımızda, sanayide kümeleme modelini çalıştıklarını görmekteyiz. Anadolu için neler yapabiliriz? Dünyayı ve Türkiye'yi neler bekliyor? Ekonomi, eğitim ve hukuksal alandaki reformlar neler olmalıdır? Tespit edilen bu problemlerin açığa çıkarılması amacıyla yaptığımız çalışmada metin madenciliği ve nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Lojistik sektörü, inşaat, otomotiv, tekstil, telekomünikasyon, maden, kimya, hizmet sektörü, turizm, sağlık, finans, elektrik, elektronik, eğlence ve perakende sektöründen, toplam 13 sektörden olmak üzere 20 üst düzey yöneticisi, sektör girişimcilerinin görüşleri odak grup görüşmesi yöntemi ile alınmıştır Katılımcıların görüşleri kaydedilerek, metin oluşturulmuştur. Elde edilen metin incelenerek sistematik analiz yapılmıştır. Sektör girişimcileri-yöneticilerinin konusoru başlıkları temelindeki saptamaları 20 kategori altında sınıflandırılmıştır ve çözüm önerileri hazırlanarak sunulmuştur. Sanayinin Anadolu'ya yayılması gerekmektedir, yapılacak yatırımlarda devletin özel sektör temsilcileri ile işbirlikleri ve ortaklıklar kurması, finansal riskin dağıtılması önemlidir, bölgesel asgari ücret uygulamalarına yönelinmelidir, Türkiye cumhuriyetler ile iş birliği anlaşmaları arttırılmalıdır, Türkiye'de şehirselleşme bazda kümelenmeye gidilmelidir, meslek liseleri ve üniversitelerde daha nitelikli eleman yetiştirilmesi, yüksek işçilik maliyetlerini düşürecek, Türkiye' sosyal yardımların iş karşılığına bağlanması gereklidir, lojistikte bütün unsurları, süreçleri disipline edecek bir organizasyona ihtiyaç vardır, iç talebi karşılama yönelimli, yakın coğrafyalara satış yönelimli çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, İş Dünyası, Betimsel-Sistematik Analiz, Kümelenme, Sektörler.

Abstract

While COVID-19 affected all sectors, especially the health sector, developments in digitalization, distance learning, remote meeting, mobile banking and insurance have gained momentum. With Covid-19, the health, medicine and medical equipment industries have become an issue of National Security as in the case of food industry. The trade wars of the USA have brought re-protectionism to the agenda. Company rescues have become a prominent issue, especially in Germany. The companies of Japan, the United States of America and the member states of the European Union have

* Yazılan yazar/Corresponding author: Ali AKDEMİR

¹ orcid.org/0000-0002-5188-3304; ² orcid.org/0000-0001-7459-8066

started to shift their production from China. Can recent changes in the global industrial scale be an opportunity for Turkey? There are Anatolian lands with many new business areas in front of us. When we look at all countries that are developed in economy and industry, we see that they are working on the clustering model in the industry. What can we do for Anatolia? What awaits the world and Turkey? What should be reforms in economy, education and legal fields? To reveal above mentioned problems descriptive analysis method, which is one of the text mining and qualitative research methods was used in our study. Opinions of 20 senior executives from the logistics sector, construction, automotive, textile, telecommunications, mining, chemistry, service sector, tourism, health, finance, electricity, electronics, entertainment and retail sectors, a total of 13 sectors have been collected by using focus group meeting method. The text was created by recording the opinions of the participants. Systematic analysis was made by examining the obtained text. The determinations of the sector entrepreneurs-managers based on subject-question headings were classified under 20 categories and solution proposals were prepared and presented. The proposed suggestions include but not limited to industrial expansion towards Anatolia, establishing collaborations and partnerships with the private sector representatives of the state in investments to be made, distribution of the financial risk and implementing, regional minimum wage, increasing the trade relationships with Turkic republics, organizing urban industrial clusters, fostering vocational schools and universities to obtain more qualified labor, social aid should require work for physically healthy, coordination of all elements of the logistics processes and their organization and finally economic activities that will focus on supplying domestic demand and close geographies should be initiated.

Keywords: COVID-19, Business World, Descriptive-Systematic Analysis, Clusters, Industries.

1. Giriş

Covid-19, 1929 ekonomik krizinin neden olduğu olumsuzluklardan, travmadan çok daha büyük bir tramvaya neden olmuştur. Sağlık alanında karşı karşıya kaldığımız bu meydan okuma, ilk defa ekonominin kendi dinamiklerinden kaynaklanmayan bir sebep olarak yaşamın tüm alanını etki altına almaktadır. Covid-19'dan sağlık sektörü, siyaset, ekonomi, toplumsal dayanışma, uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret, turizm gibi birçok alan etkilenmiştir, dijitalleşme kendisini daha fazla öne çıkarmıştır. Tedarik zincirinde yerel üreticilerden yararlanma ön plana çıkmıştır. Dijitalleşme, uzaktan eğitim, uzaktan toplantı, mobil bankacılık, sigortacılık ön planda kendini göstermektedir ve alanlardaki dönüşümler ivme kazanmıştır. Çin, ABD ile arasındaki ticaret savaşlarına bağlı olarak, küresel fabrika konumunu kaybeden bir duruma gelmiştir.

Covid-19 ile birlikte sağlık, ilaç ve tıbbi malzeme sektörleri, gıda sektörü gibi Ulusal Güvenlik konusu olmaya başlamıştır. ABD'nin ticaret savaşları, yeniden korumacılığı gündeme getirmiştir. Şirket kurtarmaları özellikle Almanya'da, öne çıkan konu haline gelmiştir. Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerin şirketleri üretimlerini Çin'den kaydırmaya başlamıştır.

Globalde yaşanan tüm bu değişimler, "Türkiye açısından bir fırsat olabilir mi?" Önümüzde çok yeni iş alanına sahip Anadolu toprakları bulunmaktadır. "Bu topraklarda üretimi sanayiye nasıl geliştirebiliriz? Nasıl bu şehirlere hayat verebiliriz? Sanayi anlamında neler yapabiliriz? Ekonomide ve sanayide gelişmiş tüm ülkelere baktığımızda, sanayide kümeleme modelini çalıştıklarını görmekteyiz. Anadolu için neler yapabiliriz? Covid-19 neler getirdi? Dünyayı ve Türkiye'yi neler bekliyor? Ekonomi, eğitim ve hukuksal alandaki reformlar neler olmalıdır?

Tespit edilen bu problemlerin açığa çıkarılması amacıyla yaptığımız çalışmada metin madenciliği ve nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Metin madenciliği, bir metin setindeki farklı metinler içinde çok fazla adı geçen kavramların tespiti, kavram bağlanımının ortaya çıkarılması olarak ele alınmaktadır [1]. Kavram bağlanımı birden fazla doküman arasında dışarıdan fark edilebilen mevcut kavramsal ilişkiler yanında dışarıdan fark edilmeyen olası ilişkileri de tespit edebilmektedir.

Nitel yöntemle şekillendirilmiş araştırmalarda incelenen olay, durum veya olgu hakkında derin bir algıya ulaşma çalışması söz konusudur [2]. Nitel araştırmalarda genellikle gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılır [3]. Nitel çalışmalar ele alınan problemleri kendi bağlamında, yorumlayarak inceler; olay, durum veya olguları yorumlarken insanların onlara yüklediği anlamlara odaklanır. Nitel araştırmalarda bilginin evrensel boyutundan ya da genellemesinden daha çok, bilginin derinliği ve detayları ile incelenen verilerin en iyi şekilde aktarılmasını konu edinir [4]. Araştırmacı tespit ettiği sorunsalı çözmek için ele alacağı veri setine ulaşmak için, gözlem, görüşme, metin analizi gibi teknikleri kullanabilir. Görüşme tekniği nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntem olarak literatürde görülmektedir. İnsanların, olay, durum veya olgular karşısındaki görüşlerinin, kendi değerlerinin, tecrübelerinin ve algılarının belirlenmeye çalışıldığı durumlarda kullanılan görüşme yöntemi, detaylı bilgi sağlaması ve uygulama pratikliği yönünden tercih edilmektedir [5],[3].

Nitel araştırmalarda önerilen yöntemlerden biri olan betimsel sistematik analizde amaç, görüşme ve gözlem sonucu toplanan verilerin düzenlenmiş, sınıflandırılmış ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuyla buluşturulmasıdır. Betimsel sistematik analizde görüşme yapılan kişilerin aynı soru hakkında farklı düşüncelerinin görüşülenlerden elde edildiği tarzda aktarılır. Analizde ise elde edilecek veriler, belirli bir sistematik belirlemek üzere; konuşma metinlerinin yazıya

dökülmesi, alınan cevapların sınıflandırılması gibi yöntemlerin belirlenmesidir Ayrıca araştırmacı bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurar ve gerekirse olgular arasında yapısal farklılık analizleri ile karşılaştırmalar yapar [6].

Çalışmada yapacağımız betimsel sistematik analizde verilerin toplanmasında odak grup görüşmesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’deki büyük ölçekli işletmelerin üst düzey yöneticileri oluşturmaktadır. Hedef grubu temsil etmesi sebebiyle Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON) üyeleri ve bu derneğin etkileşimde olduğu öncü işadamları seçilmiştir. Olasılığa dayalı basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile evrenden örnekleme elde edilmiştir. Lojistik sektörü, inşaat, otomotiv, tekstil, telekomünikasyon, maden, kimya, hizmet sektörü, turizm, sağlık, finans, elektrik, elektronik, eğence ve perakende sektöründen, toplam 13 sektörden olmak üzere 20 üst düzey yöneticisi, sektör girişimcilerinin görüşleri odak grup görüşmesi yöntemi ile alınmıştır. Durum analizine dayanarak ve alan yazında araştırma yapılarak oluşturulan, sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

İstişare edilen konularla ilgili soru başlıkları şunlardır:

1. Covid-19 gölgesinde ve gerektirdiği adaptasyonda (kriz yönetimi, sağlık sektörü dinamizmi, evden çalışma, dijitalleşme, uzaktan eğitim, çevrimiçi toplantı, mobil bankacılık vb.) Türkiye ekonomisinin, sektörünüzün ve işletmenizin 2020 performansını nasıl buluyorsunuz?
2. 2020 büyüme rakamlarında dünyadan pozitif ayrışan Türkiye ekonomisi 2021’de de bunu sürdürebilir mi, Covid-19’un tehditlerini ve dünya politik-ekonomik düzeninin fırsatlarından yararlanabilir mi? Sektörünüz ve işletmeniz bakımından değerlendiriniz.
3. Covid-19’un dayattığı dönüşümler ve yanı sıra diğer değişimlerin gerektirdiği yeni ekonomik düzen bağlamında Türkiye’nin yapmak durumunda olduğu ekonomik (kalkınmayı ülke sathına yaygınlaştırmak için, Anadolu’da özellikle teşvik farklılıkları oluşturmak için ve yanı sıra kent kent “sektörel kümelenme stratejisi” için somut farklı reformlar neler olabilir), hukuksal ve eğitimle ilgili reformlar neler olmalıdır? Yanı sıra, sektörünüze ve işletmenize düşen yükümlülükler neler olmalıdır?

Katılımcıların belirlenen 3 soruya karşılık gelen görüşleri kaydedilerek, metin oluşturulmuştur. Elde edilen metin incelenerek sistematik analiz yapılmıştır. Sektör girişimcileri-yöneticilerinin konu-soru başlıkları temelindeki saptamaları 20 kategori altında sınıflandırılmıştır.

Sektör girişimcileri-yöneticilerinin görüşleri yazılı kayıt sonrası metin madenciliği yaklaşımıyla da analiz edilerek, sınıflandırılıp konu başlıkları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Yatırımın, üretimin Anadolu’ya yayılması
2. Devlet ve özel sektörün tedarik-finansman-yatırım-ortaklıkları ve planlama iş birliği
3. Asgari ücretin farklılaştırılması
4. Tekstil sektörüne yeni bakış açısı
5. Azerbaycan ve Türk cumhuriyetleriyle iş birliği anlaşmaları
6. Kümelenme
7. Afrika’nın yükselişi ve bölgede Türkiye’nin yükselişi
8. Yüksek işçilik maliyetleri ve nitelikli eleman yetersizliği
9. Teşviklerin sadeleştirilmesi ve yüksek vergiler
10. Yardımların iş ile ilişkilendirilmesi
11. Değerişim, küresel tedarik-lojistik sistemi
12. Reformlar: eğitim, ekonomi ve hukuk
13. Kriz yönetimi ve ekonomik-siyasal ilişkilerin iç içeliği
14. Sağlık personelinin covid-19 rahatsızlıklarının meslek hastalığı kabul edilmesi
15. Yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesi
16. Evden çalışma ve dijitalleşme
17. Döviz kazandırıcı hizmetler, yabancılara gayrimenkul satışı ile turizm gelirlerinin de ihracat sayılması ve ihracatçılara yeşil pasaport verilmesi
18. Faizsiz finans sisteminin geliştirilmesi, desteklenmesi
19. Yenilikçi, gelişimci yaklaşım
20. Medya ve üniversite desteği

2. Sektör Girişimcileri-Yöneticilerinin Konu-Soru Başlıkları Temelindeki Saptamaları

2.1. Yatırımın, Üretim Anadolü'ya Yayılması

Sanayinin mutlaka Anadolu'ya gitmesi gerekmektedir. Marmara'nın aşırı derecede yoğunlaşmasından dolayı en ufak bir felaket, bir deprem bile Türkiye sanayisi için çok büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Bir toprağı korumanın tek bir yöntemi vardır; o toprağın üzerinde yaşayan insanların olmasıdır. Eğer o toprağın üzerinde kimse yoksa orayı silahla veya başka bir şekilde koruyamazsınız. Anadolu'ya sanayi giderken, nasıl gitmesi gerektiğini çözüm önerisini de ortaya koyulacaktır. Türkiye'nin geçmişte yaptığı gibi çok hızlı bir şekilde kalkınma planlaması yapması gerekmektedir. Bu planlamalar doğrultusunda mutlaka iş dünyasının da planlamalar yapması gerekmektedir. Öncelikle toplamda –ülke düzeyinde- planlama yapılması, sonra bölgesel ve şehirler üzerinde planlamalar yapması gerekmektedir.

Türkiye'ye coğrafi konumu açısından, Ortadoğu, Türki devletler, Rusya, Afrika, ve Avrupa'nın ortasında lojistik yönden çok stratejik bir konumdadır. Avrupa'nın lojistik tedarikini sağlayabilecek en önemli ülke Türkiye'dir ve bu Türkiye için bir fırsattır.

Bu durumda tek yapılması gereken doğru planlama yapıp, doğru finansman planı yapıp, nelerin nerede üretileceğine doğru karar verilmesidir. Türkiye'nin en büyük ihracatçıları 10 milyon dolarlık yatırımı zaten yapabilmektedir, ancak 200-300 milyon dolarlık yatırımlar gerektiğine, yatırımcı bu kadarına cesaret edemez, bu kadar büyük risk alamaz, bunun için devlet desteğı gerekmektedir.

Türkiye'de krediler verilirken imzaları sanayici şahsi olarak atmaktadır. Dünya'nın hiçbir yerinde şahsa kredi verilmemektedir. Türkiye'de imzalar atılırken şirketin yapısına hiç bakılmamaktadır. Oysaki kredi şirkete verilmelidir, projeye verilmelidir, yapılacak işe verilmelidir. Tüm riskin imzacılara yüklenmesi doğru değildir. Durum böyle olduğunda kimse yatırıma yönelmemektedir. Bir an önce bankaların kredi sisteminde değişime gidilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin yatırıma ihtiyacı vardır, Türkiye önündeki fırsatları değerlendirip, 100 milyon doların üzerindeki yatırımlara odaklanmalıdır. Yatırımcılar Anadolu'ya gitmelidir. Anadolu'da geliştirilecek finansal yapı, tek bir model değil en az 3 model birden olmalıdır. Bunlar yerine, işin türüne ve büyüklüğüne göre, devlet ve özel sektör olmalı, kendi başına devlet olmalı, kendi başına özel sektör olmalıdır, Çinlilerin yaptığı gibi karma model geliştirilmelidir. Türkiye ihracatta başta 500 milyar doları, sonra da 1 trilyon doları hedeflemelidir.

Türkiye'nin dönüşümü planlama ile çok ilgilidir. Örneğin Çin'den tekstil almak için bir şehre gidiyorsunuz, çanta alacaksınız başka bir şehre gidiyorsunuz. Türkiye'de de bölgelerin bu şekilde geliştirilmesi çok iyi olacaktır, İstanbul'un kalabalığı da rahatlatılmış olacaktır. Odaklanmamız gereken konuların başında "nakliye" gelmektedir. Günümüzde Türkiye'de ham maddeden son ürüne kadar geçen üretim süreçleri çok farklı bölgelerde gerçekleşmektedir. Örneğin tekstil sektöründe pamuk üretimi Diyarbakır, Urfa, Hatay, Adana ve bu illerin çevresinde gerçekleşmekte, iplik üretimi İstanbul'da, dokuma ve kumaş üretimi için tekrar Maraş'a dönmekte ve buradan tekrar İstanbul'a gelerek konfeksiyonda son ürün haline getirilmektedir. Son ürün aşamasına kadar lojistik maliyetler aşırı artmaktadır.

Üzerinde çalışılması gereken bir başka konu da İstanbul'a göç edilen bölgelerdir. Yapılan araştırmalara göre en çok göç edilen ilk 10 şehirden hiçbiri 6. bölgeden değildir. 6. bölgedeki şehirlere yatırım teşvikleri yapılmıştır. Ancak İstanbul incelendiğinde, Sivas, Kastamonu, Ordu, Giresun, Tokat, Erzurum, Samsun, Malatya, Trabzon ve Sinop'tan çok ciddi ölçüde göç almıştır. Bu göçlerin sebebi terör olayları ile bağdaştırılmaktadır. Sanayiye geliştirerek, gençleri çalıştırarak, bu şehirlerdeki terör olaylarının üstesinden gelinbilir. Bu şehirleri de 6. Bölge imkânlarında faydalandırarak, bu 10 şehre bölgesel anlamda teşvikler verilerek gelişme sağlanabilir. Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde, her bölgenin kendisine göre iklim koşulları, kendisine göre ulaşım koşulları vardır. Dolayısıyla bu bağlamda çalışmaların yapılması ülkenin geneli için önem arz etmektedir.

2.2. Devlet ve Özel Sektörün Tedarik-Finansman-Yatırım-Ortaklıkları ve Planlama İşbirliği

Günümüzde Türkiye'nin 100 milyon dolar ve üzerinde yatırımlara ihtiyacı vardır, ancak sadece özel sektöre krediler verilerek bu işlerin yapılması mümkün değildir.

83 milyon nüfuslu Türkiye, 765 bin kilometre alana sahiptir ve bakıldığında çok güzel çok avantajlı bir coğrafyası vardır. Dünya ticaretinde şöyle bir sıralama vardır; dünyanın 19 trilyon civarında olan ticaretinin en büyüğü enerjidir, sonra savunma sanayi, üçüncüsü kimyadır, dördüncüsü ilaç ve makinedir. Türkiye'nin de en büyük gelişimleri bu alanlardadır. Ancak bu alanlardaki yatırımları incelendiğinde, bırakın 100 milyon doları, 200, 300, 500 milyon doları ve hatta 1 milyar dolar civarı yatırımlar gerektiriyor. Türkiye'nin ihracatına da bir dönüp bakalım, ihracatın büyük çoğunluğu 100 milyon dolarlık, 200 milyon dolarlık yatırımları gerektiren konulardır. Türkiye'nin en büyük açığı budur. Bugün bir sanayicinin 100, 200, 300 milyon dolarlık yatırım yapabilmesi için mutlaka ve mutlaka devletin olması gerekmektedir.

Planlama yapılırken; önce ülkenin planlanması, sonra bölgelerin, sonra şehirlerin ve üretilcek mal/hizmetlerin planlamasının yapılması gerekmektedir ve bu kararların arkasından finansman planlaması yapılmalıdır. Dünyada birkaç tane denenmiş finansman modeli vardır ki, bu modellerin bir tanesinde özel sektöre kredi verilir, özel sektör yatırımı yapar, ikinci modelde Türkiye'de cumhuriyetin kurulduğu yıllarda yapıldığı gibi, devletin kendi başına yaptığı yatırımlardır, diğeri ise Çin'de başarı ile uygulanan bir modeldir, "karma model". Araştırdığımızda Çin'de milyar doların

üzerinde değeri olan şirketlerin birçoğunun çok büyük hissesi devletin ya da onun iştirakinidir. Özel sektörün yüzde beşlik, yüzde onluk hisseleri vardır. O özel sektör temsilcileri şirketin sahibi gibi görülür, şirketi götürür, büyütür, geliştirir ve o şirketler böyle büyümektedir. Türkiye bir model olarak bu üçüncü modeli seçmelidir.

Türkiye’de özellikle savunma sanayinde kamunun sahip olduğu şirketler çok ciddi başarılarla imza atmaktadırlar. Bu konuda özel sektörünün önünün açılması için devletin özel sektöre yönelik biraz daha pozitif ayrımcılık olarak değer vermesi gerekmektedir. Marka olmak, ürün sahibi olmak konusunda savunma sanayiinde yeterince fırsat tanınmamaktadır. Savunma sanayii genellikle büyük kamu şirketlerinin alt tedarikçisi olarak görünmektedir, bu şekilde rol alması beklenmektedir. Bu alanda devletten, özel sektörden daha fazla firmanın çıkabilmesi için, cesaretlendirmesi, yatırım yapmış firmalara destek vermesi beklenmektedir.

Sadece devletten bir şey beklemek, ya da sadece sanayiciden, yatırımcıdan bir şeyler beklemek çok doğru bir şey değildir. Aynı zamanda insanlarında, vatandaşında, işçinin de bu sürece katkısı bulunması gerekmektedir ki bu süreç iyi bir şekilde işlesin.

Devlet Planlama Teşkilatı tekrar faaliyete geçmeli, etkin hale getirilmelidir. Devlet Planlama Teşkilatının içerisinde üniversiteden temsilciler, iş dünyasından temsilciler mutlaka yer almalıdır tamamının görüşü alınmalıdır.

Pandemi sonrasında taleplerin artması ile birlikte, üretim sektöründe hammadde sıkıntısı ortaya çıkacaktır. Hammadde işinin büyük yatırımlar yapılarak çözülmesi ya da hammadde ithalatı yapılmayarak çözülmesi gerekir, aynı zamanda hammaddeyi Türkiye’de üretmenin yolları bulunmalıdır.

2.3. Asgari Ücretin Farklaştırılması

Türkiye’de asgari ücret bir insanın evini-yaşamını idame ettirebileceği bir rakam değildir. Asgari ücretten en başta vergiler kaldırılmalıdır. Günümüzde Trakya’da, İstanbul’da asgari ücretli insan çalıştırmak gibi bir ihtimal yoktur, bu insani değildir, doğru da değildir. Asgari ücret daha yüksek olmalı, hatta mümkün olursa devlet vergi almamalı, oradaki insanlar 2300 TL ye değil 3000 TL ye çalıştırılmalı ki, o insanlar orada kalsınlar ve kaldıklarında da gerçekten yaşamlarını iyi bir şekilde idame ettirsinler. Tüm bölgelerde asgari ücret yaşam şartlarına göre ayarlanmalıdır.

Türkiye’de insanlar çok düşük asgari ücret almaktadırlar. İnsanlar çalıştıkları yerde aldıkları maaş ile mutlu olurlarsa, yaptıkları işe de o kadar yansyacaktı. Türkiye’de asgari ücretin her bölgede aynı olması doğru değildir. Ağrı’da şu anki asgari ücretle geçinebilirler ancak İstanbul’da geçilmesinin imkân ve ihtimali söz konusu değildir. Dolayısıyla bunun illere göre, bölgelere göre sınıflandırılması gerekmektedir. Ayrıca özellikle ülke genelinde devletin asgari ücret üzerindeki vergi yükümlülüğünü kaldırması faydalı olacaktır. Bu noktadaki iyileştirmeler mutlak suretle yapmalıdır.

İçeride bölgesel olarak, her türlü altyapı bölgelerin geçim şartları hesaplanarak elbette farklılık içinde olmalıdır, bugün İstanbul’da 2000 TL vatandaşa yetmemektedir. Anadolu’da ise sosyal yardım adı altında ödenen yardımlar maalesef tarlalarda işçi bulunamaz hale getirmiştir. Anadolu’da bu durum, bu bölgesel standartlar, dinamikler gözden geçirilmelidir.

Bölgesel asgari ücret uygulamasının yapılmasına karşı çıkarak bu açıdan baktığımızda; Adıyaman’da, Diyarbakır’da bölgesel asgari ücret dediğimizde oradaki vatandaş 2324 lira ile geçimini sağlayabilmektedir, bunu 1500 liraya indirildiği zaman, oradaki vatandaş İstanbul’a, Ankara’ya, İzmir’e göç etmeye teşvik edilmiş olur. Bunun yerine şu yapılabilir: İstanbul’da iş yapan insanlara farklı teşviklerle gidilebilir. İstanbul’daki sanayiye Anadolu’ya taşınmalıdır. Sanayi bir kültürdür, bir çevredir, sadece tek başına bir makine değildir. İşçisi işvereni nitelikli kalifiye ustabaşısı, bunların hepsi bir anda sökülüp Çankırı’ya götürülemez. Çankırı’ya işçi ağırlıklı, emek ağırlıklı işler kaydırılabilir, ancak işlerin yönetiminin yine İstanbul’dan yapılması gerekir. Bu çerçevede bakıldığı zaman asgari ücretin bölgesel olması bir şey kazandırmaz, göçleri teşvik eder, büyükşehirliere daha fazla insan yayılmasına sebebiyet verir.

Bölgesel asgari ücret uygulamasının turizm sektöründe uygulanabilirliği yoktur. Yatırımlarını Kapadokya ve Kuşadası’na yapan bir turizm işletmesinden Ağrı’da veya Ardahan’da bir yatırım yapması beklenemez. Dolayısıyla turizm sektörü açısından bölgesel asgari ücret uygulaması sürdürülebilir olmayacaktır.

2.4. Tekstil Sektörüne Yeni Bakış Açısı

Sektör olarak bakıldığında tekstil sektörünün bir tekstil bakanına ihtiyacı vardır. Türkiye’de şu anda işin akışına göre yatırımlar yapılmaktadır. Yapılacak yatırımların daha planlı olması gerekmektedir. En çok ithalatın yapıldığı alanlara yönelik yatırımlar yapılması gerekmektedir. Bu yüzden sektörel tecrübeye sahip bakanlara ihtiyaç vardır.

Genel olarak Türkiye’de gerek teşvikler olsun, gerek krediler, her bölgenin ve bu bölgelerde bulunan milletin, coğrafi konumuna göre, verimliliğine göre, Çin modelindeki gibi bölgesel verimliliğe göre planlamaların yapılarak gerekli yatırımların ön plana çıkarılması durumunda elde edilecek fayda maksimum olacaktır.

2.5. Azerbaycan ve Türk Cumhuriyetleriyle İşbirliği Anlaşmaları

Türki ülkelerle daha yakın iş birliği, daha yakın temasla, ithalat ve ihracat birlikteliğinin daha ileriye taşınması gerekmektedir

Türki devletlerle hiç beklemeden ticari birlik anlaşmaları, gümrük birliği anlaşmaları yapılmalıdır. Türkiye ve Azerbaycan arasında “tek millet iki devlet” söylemi vardır, ancak Azerbaycan 12 milyar dolarlık ithalatı varken Türkiye’den yalnızca ve 1 milyar 200 milyon dolarlık mal almıştır. Türkiye’nin hiç beklemeden Azerbaycan ve diğer ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapması gerekmektedir. Hangi doğrultuda büyüme gerektiği planlanmalıdır. Türkiye, Azerbaycan’ın 12 milyar dolarlık ithalatında, 1 milyar 200 milyon dolarlık yer tutuyorsa, Türkiye’nin ürünlerine ciddi vergiler koyulup, Çin’den Rusya’dan ithalat yapılıyorsa burada bir yanlış var demektir. Bu problem Türkiye’nin gündeminde yeterince yer almamasından kaynaklanmaktadır. Serbest ticaret anlaşması konusu gündeme getirilip planlanmalıdır.

Asya’nın neredeyse tamamını kapsayan, dünya ticaretinin %40’lık kısmını kapsayan serbest ticaret anlaşmasının Türkiye’de eksik konuşuluyor olması tabii ki bir eksikliktir. Mutlak suretle, Türkiye’nin de artık bu ülkelerle anlaşmalar yapması gerekmektedir.

2.6. Kümelenme

Ağrı’da tekstil fabrikasını hayal etmektense, bu bölgedeki hayvancılığı geliştirecek, hayvancılık ile alakalı yatırım yapabilecek firmalar Ağrı’da, Kars’ta, Erzurum’da kümelense yararı olur mu?

Ağrı’da bir elektronik fabrikası kurulacağına, tekstil fabrikası kurulacağına özellikle Ağrı’da, Kars’ta, Erzurum’da hayvancılıkla ilgili, tarımla ilgili yatırımlar yapılırsa ülke genelinde ve hatta ülke sınırlarını zorlayarak daha ötede fayda sağlanabilir.

Türkiye’nin iki adet çok iyi kümelendiği sektör vardır. Birisi Gaziantep’te halıcılıkta aktif kümeleniştir ve çok başarılıdır. Aynı şekilde Denizli havlu ve bornoz konusunda dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye kümeleneşeyi şehirsel bazda yaptığında dünya bazında en üst sıralarda yer almaktadır.

Hiç kimse Çin’e gittiği zaman Şhangai ya da Guanzu gibi bir yerde durmayıp 4 saat veya 2 saat uçakla başka bir yere gitmektedir. Aynı şekilde Almanya’da öyle, Amerika’da öyle, İtalya’da öyle. Dolayısıyla kümeleneşme konusu, şehirsel bazda ve şehirlerde ürünsel bazda mı yapılmalı? Bu konunu gündeme getirilip, analiz edilmesi lazımdır.

Kümelenme çok kısa bir sürede yapılamayacaktır; 10, 15, 25 yıllık planlama şeklinde yapılmalı ve bu planlamanın sacayakları ulaşım ile ilgili olmalı, demiryolu ulaşımı sağlanmalıdır. Lojistik anlamda demiryolu ulaşımının hızlı bir şekilde gelişmesi gerekmektedir. Kuşak yol projesi ile Çin dünyanın öbür noktasına gitmeye çalışırken, Türkiye bunu burada çok kolay yapılabiliyor olması lazım. Bu da kümeleneşmenin sacayaklarından bir tanesidir.

Kümelenmenin sacayaklarından bir tanesi de, kümeleneşme yapılacak bölgede TOKİ’nin veya başka bir kurumun sanayi yapılanması yönünde çalışmasıdır. Şu an TOKİ 10 yıl vadeyle ev satabiliyorsa, böyle bir finansman gücü varsa bunu sanayilerde de kullanması gerekir. Artık inşaat sektörünün potansiyelini, sanayi tarafına da yönlendirilmesi gerekmektedir. Sanayi inşaatına yönelinirken, bunun da planlı bir şekilde yapılması gerekir. Aynı şekilde kümeleneşmeye gelmektedir işin sonu.

Diğer bir konu yüksek kur, aslında avantaja çevrilebilir. Yüksek kur turizm sektörüne de bir avantaj olacaktır, bu fırsatı Türkiye’nin görüp değerlendirmesi gerekir.

2.7. Afrika’nın Yükselişeyi ve Bölgede Türkiye’nin Yükselişeyi

Günümüzde özellikle Afrika ve Ortadoğu’da kurumsal olmayan devlet düzenleri mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye’nin Afrika ve Ortadoğu’da ticaret yapan, ihracatı geliştirmek isteyen birimleri, gerek resmi kurumları, gerekse firmaları bölge farklılıklarını gözetererek ona göre hızlı aksiyon alınabilecek yapılanmaya, değişikliğeyi ihtiyaç duymaktadırlar.

Dijital altyapımı halen eksik, bir dijital birlik yok, Türkiye’nin dijital birliğeyi ihtiyacı vardır. Belki Covid-19 aşısının çıkması ile pandemi bitebilir. Ancak yeni covidlerin çıkmayacağına bir garantisi yoktur. Bu yüzden buna göre dijital alt yapıya, dijital ticarete yönelik hazırlıkların yapılması gereklidir. Türkiye’nin hem bankacılık sektöründe, hem firmalarında, hem kurumlarında, dijital altyapıya hazırlıklı olması lazım.

Özellikle önümüzdeki 30 yılda, Afrika dünyanın merkez coğrafyası olarak görünmektedir. Mümkün olduğunca dış temsilcilikler, büyükelçiler dâhil kalıcı olmalı, sık sık değişmemeli. Çünkü gerçekten bir ülkenin dinamiği ile bir ülkenin bürokrasisi ile ilişki kurmak, özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde zamanla ikili ilişkilere dayanan bir süreç gerektirir.

Libya’da 2011 öncesi veya sonrasında, gerek Trablus’un kurtarılması, gerek mutabakat anlaşması, askeri danışmalık anlaşması öncesi ve sonrasında Türkiye avantajlı durumda. Türkiye Libya’da askeri olarak mükemmel bir zafer elde etti, Libya’nın hiç tahmin etmediği dengelerini değiştirdi. Bu avantajın ülke kılcal damarlarında akması için iş adamlarının katılım yapması, devletin desteklemesi, iş adamlarının önünü açması lazımdır. Türkiye, Ortadoğu ve Afrika Bölgesi’nin varisi olarak görülmektedir. Ulusal güçler, ulusal unsurlar elbette etkilidir, ancak Türkiye’nin mümkün olduğunca ileriye yönelik kalıcı adımlar atmasında fayda vardır. Mesela neden Libya ile bir Serbest Ticaret Anlaşması yapılmasın, neden ortak üretim tesisleri kurulmasın, neden Libya’nın imalatı avantajlı olan enerjisinden faydalanıp, Libya’ da belki de %50 den fazla maliyet kalemini düşürecek enerjiye dayalı üretim yapmasın, bu anlaşmaların içerisine şimdi neden bankacılık olarak girilmesin. Belki şu anda erken olduğuyi düşünülebilir, ancak girişimler, anlaşmalar şimdiden yapılırsa uygun ortam

olunca faaliyete başlanabilir. Libya'nın güneyi madencilik açısından oldukça zengin bir bölgedir, neden madencilikte bir iş birliği yapılmasın? Neden Afrika'ya açılan bir konu olan Libya'da havacılık üzerine bir anlaşma yapılmasın? Bunları yapmak gereklidir; Libya bir örnektir, diğer ülkelerle de aynı şekilde anlaşmalar yapılabilir.

2.8. Yüksek İşçilik Maliyetleri ve Nitelikli Eleman Yetersizliği

Günümüzde Türkiye'de iş yapmak şirketler için kolay değildir. Türkiye'nin en büyük sorunu vasıfsızlıktır. Anadolu'ya fabrika kurulduğu zaman cıvata sıkacak, elektrik kablosunu bağlayacak adam bulunamıyor. Öncelikle vasıflı insan yetiştirilmesi lazım. İkincisi sanayi arsa alıyor, bütün parasını arsaya yatırıyor ve fabrika kurulduktan sonra işletecek sermaye bulunamıyor. Hangi ülkeye bakarsanız bakın, sanayi insanı, iş insanı, arsayı bedava alıyor, altyapısı kuruluyor. Bazı ülkeler fabrikasına kadar veriyor, elektriği çekiyor. Türkiye'nin bunu da devlet olarak düşünmesi gerekir. İşçilik maliyetleri Türkiye'de çok yüksek kalmaktadır.

Türkiye'de bugün asgari ücret 300 doların altında, Euro olarak baktığımız zaman muhtemelen 250, 260 Euro civarında bulunuyor. Bu Avrupa'nın en düşük asgari ücretidir. Bugün itibariyle işverenin maliyetine bakıldığında asgari ücret 2800 liradır, kıdem tazminatı, işveren SGK payı, yemek ve yol eklendiği zaman bir işverene maliyeti bugün itibarıyla 4500 lira olmaktadır, bu hesap en az 1 işçi istihdam etmenin maliyetidir. Çalışanlar açısından baktığımızda ise, en az bir işçinin maliyeti 5500 liradır, karşılığında çalışanın cebine giren ise 2021 asgari ücretine göre 2824 lira olmaktadır. Çalışan ücreti olarak, satın ama gücü olarak durum çok vahim. Pandemi döneminde kısa çalışma ödeneği uygulaması yapılmaktadır; işveren, çalışanına cebinden para vermek istiyor, devlet diyor ki “para veriyorsan bir de vergisini vereceksin”, mevzuat maalesef çok yetersiz. Bulduğumuz dönemde Türkiye'nin pandemi mevzuatının da maalesef çok yetersiz olduğu görülüyor. İşçi kazanırken vergisini veriyor, bir de öderken vergi veriyor, dolaylı vergi dediğimiz bir şey var. İşçi kazanırken yüzde 15, yüzde 20, yüzde 27, yüzde 40, yüzde 45, toplam 5 kademedeki vergi veriyor, bunun karşılığında, harcarken bir daha vergi veriyor. Dünyanın birçok noktasında KDV uygulaması var ancak bunu daha orantılı sunan devletler de bulunmaktadır.

Türkiye'deki bu eğitim sistemiyle, istihdamla, doğru insanlar çalıştırılmıyor, doğru insanları çalıştırılabilirse, daha güzel bir verim alınabilir ve katma değerli ürünler üretilmeye başlanır. Hem ülkenin cari açığı da dolaylı olarak düşmüş olur bu şekilde. Siyaset olsun, hukuk olsun her yerde en önemli sorun eğitim Türkiye'de. Önce insanlara doğru eğitim verilmelidir ki, ondan sonra gelişim için beklenti içerisine girilebilir.

Eğitim konusunda ciddi şekilde nitelik personel açığı bulunmakta, meslek liselerinden ve üniversitelerden mezun olanlarda bir şekilde kendisini ifade edecek kadar İngilizce bilen kişi bulunamıyor. İngilizce konuşabilen şu an dahi bulamazken, İspanyolca, Portekizce konuşan nitelikli üniversitelerden mezun personel kesinlikle bulunamıyor. Bu yüzden özellikle üniversitelerde ve meslek liselerinde en azından Erasmus gibi yurtdışı değişim programlarına daha fazla önem verilmesi gerekir. Meslek lisesinden, turizm meslek lisesinden mezun olup üniversitelerde, turizm bölümlerinden mezun olup, İngilizce bilmeyen insan olmamalıdır.

2.9. Teşviklerin Sadeleştirilmesi ve Yüksek Vergiler

Türkiye'nin teşvikleri bulunmaktadır. Ancak bu teşvikleri almak o kadar karışık işlemler gerektiriyor ki, yatırımın bir kısmı teşvik danışmanlığı şirketlerine gitmek zorunda kalıyor. Teşvikleri bu kadar zorlaştırmak yerine basitleştirilse, direk iş adamının faydalanmasının önü açılsa daha iyi olur. Örneğin bir iş adamının teşvik kaybı; 10 milyarlık bir teşvikten bunun 2 milyarı çantacılar, iş takipçilerine gidiyor, bunların sadeleştirilmesi gerekmektedir. Herhangi bir aracıya, insana ihtiyaç kalmadan sistem üzerinde SGK uygulamalı teşvikleri. Türkiye'nin bütün teşviklerimizin tamamı böyle, o kadar zor ki. Basitleştirip değiştirilirse iş dünyası için daha avantajlı olur. İlk defa Türkiye böyle Covid-19 pandemisi gibi acı bir tecrübeyi analiz etmektedir. Bugüne kadar olan krizlerin tamamı Türkiye eksenliydi. Bir krizi “gezi olayları”, onun ötesinde “Rahip Bronson”, “Feto darbe girişimi”, “döviz kurlarına saldırı”. İlk defa Türkiye kendisinin dışında diğer ülkelerinde maruz kaldığı bir süreci yönetmek zorunda kalmıştır. Türkiye sağlık tarafını çok iyi yönetmiştir. Türkiye'de sağlıklı ilgili hem sağlık bakanı, hem bilim kurulu, ortak akılla Türkiye'yi çok güzel şekilde idare etmiştir.

2021 yılı için önümüzde %14, %15 civarı enflasyon bekleniyor. Demek ki 2600, 2650 lira asgari ücret olacak, bunun maliyetine baktığımızda işverene maliyeti yaklaşık 5000-5550 lira olacak. Ancak İşçinin cebine giren 2600 lira. Günümüz şartlarında hiç kimse 2600 lira için çok iyi bir rakam diyemez. Ama şunu söyleyebiliriz; işveren maliyeti çok fazla. Asgari ücretten verginin kaldırılması lazım, teşvik getirileceğine asgari ücretten vergi alınmasın, aynı hesaba geliyor 20 milyar oradan kaybedilirse, 20 milyar buradan yerine koyulabilir. Özellikle ekonomi bilim kurulu olması gerekmektedir. Türkiye'nin bu süreçte en büyük eksikliği; sağlık bilim kurulu gibi ekonomi bilim kurulunun olmayışıdır. 3 tane bürokrat kendi arasında diyor ki “şu tespiti yapalım, yapalım mı yapalım”. 7265 sayılı kanun çıktı, onun içerisinde teşvikler var. 6 ay sonra göreceğiz kaç tanesinden kaç kişi faydalanabilecek? Faydalanma imkânı yoktur. Bizim uygulanabilir basit sade teşviklere ihtiyacımız vardır.

Türkiye'nin artık teşvike ihtiyacı yok, paraya ihtiyacı var. Bir istatistikî araştırma yapılmalı, verilen teşviklerin yüzde kaçını yatırıma dönüşmüş diyerek. Dönüşen yatırımın yüzde kaçını içeriye nakde dönüşmüş? Kara dönüşmüş?

Sanayi destek paketi adı altında çıkarılan kredinin 2 yıl geri ödemesiz, 5 yıl geri ödemeli şeklinde sanayi teşvik modelinde kredi imkânı sağlanmalı; faiz olsun ama düşük faizli olsun. Bunun sonucunda 1000 tane fabrika yapılsın, her fabrikada 100 tane istihdam sağlansın, 100 bin kişi yapıyor, her fabrikadan 10 milyon dolar ihracat sağlansın 10 milyar dolar yapıyor. Hesap kolay ve açıktır.

Ülkenin petrol satış gelirleri yok, doğalgaz satış gelirleri yok. Devletin de tek kaynağı vergi olunca, ülkenin tek kaynağı vergi olunca çok agresif davranıyor. Asgari ücret çok aşağıda kaldı, satın alma gücü çok düştü.

Peki üretim nasıl olacak? Teşvikler son zamanlarda iş âleminin dikkatini çekmeye başladı. Bölgesel teşvikle iş âlemi tarafından için geç kalınmış. Örneğin İstanbul'da bir işiniz varsa ve Kahramanmaraş'ta yatırım yaptıysanız burada elde ettiğiniz gelirden de, orada sağladığınız teşvikleri mahsup etmek gibi çok güzel avantajları vardır, yatırıma teşvik edici yönleri vardır. Son zamanlarda denetim şirketlerinden daha çok bu alanda bilgilendirme ve destek isteniyor. Bölgesel teşviklerin anlatılması isteniyor ve "bir fabrika kuracağız bize ne getirir ne götürür" diye soruluyor. Bu teşviklere alıcı gözüyle bakıldığında çok güzel fırsatlar olduğu görülmektedir, vergi yükü 0'a kadar düşürebilmektedir. Bu da aslında finansman desteği sağlamaktadır.

Son zamanlarda turizmi desteklemek amacıyla KGB paketleri çıkartılmıştır; Nisan ile Ekim ayları arasında gelen faturalar beyan edildiği zaman devlet bununla alakalı olarak kredi veriyor. Pandemi döneminde Nisan ile Ekim ayı arasında hiç gelen faturam olmadı. Çünkü iş yok ki, nasıl gelsin fatura... Bu anlamda KGB destekleri, özellikle içinde bulunduğumuz dönemde sektör çalışanları ile konuşularak daha aktif şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Turizm istihdama en çok katkı sağlayacak sektörler arasında yer alıyor, bu nedenle Turizm'e sahip çıkılmalıdır.

2.10. Yardımların İş İle İlişkilendirilmesi

Türkiye'de çok fazla sosyal yardım bulunmaktadır, Avrupa'da da çok fazla yardım var ama "pay for job" denilmektedir. İş karşılığı yardım yapıyor. Köyde 600 dönüm elma, armut bahçesi olan, çalıştıracak adam bulamamaktadır. Çünkü işçi "yok abi ne çalışacağım kahvede otursam bana 1500-2000 lira para geliyor" diyor. Türkiye' sosyal yardımların iş karşılığına bağlanması gereklidir. Örneğin, "Sosyal yardım mı istiyorsun; her gün okulun 1 katını temizle. Sosyal yardım mı istiyorsun; senin sokağında 3 tane yaşlı insan var, onların evlerini temizle, onlara yemek yap. Evet, ihtiyacın var, sen de bir ihtiyacı karşıla". Ancak Türkiye'de sosyal yardımlar ciddi bir şekilde suistimal edilmektedir. Bu şekilde çalıştıracak işçi bulunamamaktadır.

2.11. Değişim, Küresel Tedarik-Lojistik Sistemi

Dünyada 2009 döneminden sonra, orta gelir tuzağından çıkabilen ülkelere baktığımız zaman iki tane büyüme modeli vardır: Sanayi ve ihracat üzerine büyüme. Bunlara Çin, Japonya, Almanya, Güney Kore, Tayland gibi ülkeleri sayılabilir. Eğer Sanayi ve ihracat bir ülkede büyüyorsa; istihdamın, bununla beraber finans ve bankacılık sisteminin, sigortacılık sisteminin, lojistik sisteminin, hepsinin gelişimini sağlayan bir süreç vardır. Dünyada tedarik zinciri yönetimi son 10 yıldır konuşulmaktadır. Türkiye bu konuyu Covid-19 ile beraber daha fazla dile getirmeye başlamıştır. Dünyaya bakıldığında, çok büyük değişimler, kriz ve kargaşa ile birlikte ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin önünde büyük bir fırsat vardır. Özellikle tedarik zinciri yönetiminde, bugün gelişmiş ülkelere bakıldığında, İngiltere Dışişleri Bakanı demiştir ki "yıllardır Uzakdoğu'ya bağlı kalmışız, bu bizim için hataydı". Fransa Maliye Bakanı ise "pandemi sürecinden sonra ilişkilerimiz için eskisi gibi olmayacak" demiştir, Japonya Çin'den fabrikalarını taşıma ile ilgili ciddi bir paket açıklamıştır. Çin, son 20 yılda dünyanın her yerinde satın almaları etkilemektedir. Almanya'da bir dönem Çinli firmalara fabrika satışı yasaklanmıştı. Çin bu süreçte Kuşak Yol projesi yapmıştır, fabrikalaşmada Sahra altında çok iddialı hale gelmiştir. Tedarik zincirleri konusunda, Türkiye'nin tek başına bir alternatif olduğu söylenemez.

Avrupa'da, Slovakya, Polonya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya tedarik zinciri konusundaki açığı ciddi kapatıyor. Uzakdoğu'da incelenmesi gereken bir bölgedir, Vietnam çok büyüdü, Avrupa ile serbest ticaret anlaşması imzaladı. Üretim merkezlerinin birçoğu Uzakdoğu'dan Vietnam'a doğru kaymaktadır. Dünya laboratuvar gibi çalışmaya devam etmektedir.

Tüm bu süreçler ile beraber Türkiye 170 milyar dolar, 180 milyar dolar ihracattadır, ancak lojistik manasında çok ciddi sıkışmış durumdadır. Uzakdoğu'da Singapur bakıldığında 5.5, 6 milyon nüfusla 400 milyar dolara yakın ihracat yapmaktadır, bunu yaparken de en iyi yaptığı şeylerden biri de (export) transit ihracattır. Türkiye dünyada en pahalı lojistik maliyeti olan ülkelerin en başında gelmektedir. Bir transit export yapmak hemen hemen çok zordur. Türkiye 58 ülkeye 4 saatlik uçuş mesafesinde olan bir ülke konumundadır. Örneğin Ortadoğu, Türki Cumhuriyetler, Avrupa'nın doğusu, Kuzey Afrika birçok ülke potansiyeli var. Ancak, Latin Amerika'da Panama'nın, Avrupa'da Hollanda'nın, Belçika'nın, Ortadoğu'da Dubai'nin, Uzakdoğu'da Singapur'un yaptığını şu ana kadar Türkiye yapamadı.

Pandemi döneminde lojistik programları artan şirketler boş konteyner bulamamaktadırlar. Dünyada genel bir sıkıntı var. Türkiye'den İhracat yapan firmalar için gemilerde yer bulunamamaktadır. Dolar bazında lojistik fiyatlarında %300-400 oranında artan bölgeler olmuştur. Bu çok ciddi bir problemdir. Türkiye'nin lojistik kısmını iyice masaya yatırılması gerekmektedir. Örneğin Çin kuşak yolu projesinin ana nedenlerinden bir tanesi ihracatının %90'ından fazlasını deniz yolu ile yapılmasıdır. Çin bu riski göze almaktadır.

Kuşak yol projesi bitirildi ve şu an Kara Kıta Afrika'ya bağlanmanın yollarını aramaktadır. Böyle bir dönemde Türkiye'nin sadece deniz yoluyla lojistiği yönetmesi imkân dahilinde değildir. Avrupa kısmında karayolu kullanılmaktadır, fakat alternatif araçların da kullanılması gerekmektedir. Türkiye'nin bir an önce lojistik maliyetlerinde düzenlemeye gitmesi gerekmektedir, özellikle de deniz lojistiğinde. Lojistik te bütün unsurları, süreçleri disipline edecek bir yapıya ihtiyaç vardır. Bu probleme çözüm önerisi olarak, örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde deniz nakliyesinde bütün kurumları disipline etmeye yarayan bir organizasyon bulunmaktadır ve hiç kimse kafasına göre maliyetler belirleyememektedir. Böyle bir otoritenin, organizasyonun Türkiye'de de kurulması gerekmektedir.

Dünya'da birçok ülke arasında serbest ticaret anlaşması yapılırken, Türkiye serbest ticaret anlaşmaları takip etmekte geri kalmaktadır. Türkiye'nin sadece Şili ile serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır, ancak Şili'nin 86 ülke ile serbest ticaret anlaşması vardır. Bu konu Türkiye tarafından iyi hesaplanmalı ve bir strateji haline getirilmelidir.

2.12. Reformlar: Eğitim, Ekonomi ve Hukuk

Eğitim alanındaki uzmanların önerilerine göre; Analitik zekâya sahip, sayısal eğitime yönelik yeni nesillerin yetiştirilmesi gerekmektedir, çok fazla sözel ağırlıklı kaldıkları görülmektedir.

Hukuk alanının da ise; Türkiye'nin bir probleminin olmadığı fakat standardizasyon problemi olduğu, uygulamada hata yapıldığı görülmektedir.

Ekonomide de; yalın, sade öngörülebilir olunmalıdır, özellikle “finans politikasında yalınlık gerekmektedir.

Covid-19 ‘un getirdikleri birçok şeyi değiştirdi. Artık çok daha fazla gücünün ayakta kaldığı değil, daha fazla uyum sağlayanın ayakta kaldığı bir sürece girilmiştir. Burada da devletin, yaptığı regülasyonlarda hızlı davranması çok önemlidir. Dünyada yeni bir trend başladı. Özellikle bankacılık alanında dijital banking ön plana çıkmaktadır, yakında ıslak imzanın bile ortadan kalktığı bir sürece girecektir. Devletin bu konuda düzenleyici ve hazırlıklı olması gerekmektedir.

Üzerinde düşünülmesi gereken konulardan birisi de meslek liselerinin durumu, Türkiye'de meslek liseleri çok vahim durumda bulunmaktadır. Özellikle otomobil alanında, bugüne kadar bakıldığında; meslek lisesinden mezun olan bir motorcu veya kaportacı maalesef sadece mezun oluyor, meslek lisesinden mezun olduktan sonra bir şirkete gidip motor tamir edemiyor, kaporta işi yapamıyor. Bu çok ironik bir sorundur. Türkiye, araç satışlarında dünyada 6.sıradadır, 2020'de 800 bin araç satılmıştır. 2020'de, pandemi döneminde, bu rakamlar Türk milletinin araca ne kadar düşkün olduğunu göstermektedir. Ancak dünya ortalamasından geride kalınmıştır. 10 yıl içerisinde 40 milyon araca ulaşılması beklenmektedir.

Gençler arabaya çok düşkünler, konu araba olunca işi, mesleği çok seviyorlar. Dünya'da otomotiv sektörü ilk 2'de ya da 3'tedir. Çin'den, Brezilya'dan 10 binin üzerinde usta gelmektedir, günde 200, 300 Euro para kazanıyorlar. Türkiye'de usta mı yok? 2017 yılının en çok kazandıran mesleği “boya göçük ustası” olmuştur. Usta yetiştirmek için kaynağa ihtiyaç vardır.

Sektörel derneklerle normal derneklerin ayrışması gerekmektedir. Sektörel dernekler de sektör için çalışıyorsa kalmalı, bunun da denetiminin yapılması gerekmektedir.

İş konusundaki hukuki düzenlemelerin, yeniden çağın gerektirdiği şekilde ele alınması gereklidir.

Gümrük Mevzuatı değişiklikleri çok ani yapılmaktadır, operasyon esnasında bu değişikliklere ayak uydurmak işletmeleri çok zorlamaktadır. Örneğin; bir ay önce ithalat yapmışsınız, ürün gelmiş, bir anda mevzuat değişmiş ve siz yeni mevzuata tabisiniz, yeni vergilere, yeni ödemelere zorunlu kalıyorsunuz. İşletmeler bu konuda ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Türkiye'de düzenlenmesi gereken diğer bir konu da üniversitelerdir. Üniversitenin son zamanlardaki tanımı; binaları yapmak, vakıf mallarına konmak haline gelmiştir. Üniversitelerden bilim çıkmalıdır, teknoloji çıkmalıdır. Oysaki üniversitelerden gereksiz, vasıfsız insan çıkmaktadır. Bu şekilde devam ederse Türkiye'de yalnızca formalite konuşulur, gerçekler konuşulamaz. Türkiye devleti öncelikle gençlerine sahip çıkmalıdır, 50 tane bina yapılacağına, laboratuvarlarda çalışma imkânları yaratılmalıdır.

2.13. Kriz Yönetimi ve Ekonomik-Siyasal İlişkilerin İç İçeliği

Kriz yönetimi konusunda Türk iş adamları çok iyidir. 2020'de bir kamu bankası ile ortak bir projemiz vardı, Covid-19 krizi ortaya çıktığında, bankalar sanki hiçbir şey olmamış gibi, krizde değilmiş gibi yaklaşım sergilediler. Türkiye'de özellikle son 10 yılda, hatta 3 yılda önemli krizler atlatılmıştır.

Covid-19 krizinden sonra siyaset bir değişim, dönüşüm sürecine girecek ve sıkıntılı bir süreç beklenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarında da birtakım sıkıntılar söz konusudur. Herhangi bir kriz söz konusu olduğu zaman, alınacak tedbirlerle ilgili, iş dünyasının görüşlerinin alınması, icraata geçirilmesi, ilgili mevzuatların ya da yasal düzenlemelerin yapılması zaman almaktadır, siyaset ve ekonomi birlikte yürütülememektedir. Bu yüzden kalıcı bir kriz İstişare Kurulu, sürekli bir kriz yönetim ekibi kurulması gereklidir. Her an bir kriz ortaya çıktığında bu ekibin toplanıp görüşlerinin alınması gereklidir.

Türkiye 2021'de büyümek istiyorsa, mevcut klasik yöntemlerle, eski hedeflerle ilerlenmesi uygun değildir. Yeni bir hikâye yazması lazımdır. Geçmiş dönemlerde 2023 hedefi konuldu, ancak bu hedeflerin çok uzağında kalınmıştır. Ekonomik anlamda 2023'e alternatif yeni bir hedef konulmalıdır. İstisnalarla bu hedeflere ulaşma yolunda yeni adımlar, yeni mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Yeni kaynakların bu ülkeye girmesi gereklidir, para ülke içinde birinin cebinden birinin cebine girmekte, sürekli faizlerle boğuşulmaktadır. Yeni kaynakların nasıl ülkeye çekileceğinin üzerinde çalışılması gereklidir. Siyaset uğruna Avrupa ile, Amerika ile sorunlar yaşanmakta, artık bunlar bir kenara bırakılmalıdır.

Devletin altyapı yatırımlarında, kamu yatırımlarında, kamu bankalarını, ek finans kaynaklarını kullanması külliyen hatadır. Bugün dünyada ekonomi ve siyaset iç içedir. Özellikle finans sektörü siyasetle iç içedir. Eğer sizin bir ülke ile finans ilişkiniz yoksa ülke ile mutlaka siyasi kriz yaşarsınız, çünkü para yönetmektedir siyaseti. Milyarlarca dolar altyapı yatırımlarını yurtdışı kaynaklardan temin edip, onlarla bir organik bağ oluşturulursa, siyasete yaşanan krizler çok daha düşük şiddette atlatılır. İçerideki kaynakları kim kullanacak? Özel sektör kullanacak. Kamu, vatandaş için kurulmuştur. Kamu bankası, vatandaş, iş adamları için, iş dünyası için kurulmuştur, devlet için değil. Devlet zaten kendi kaynağını oluşturmak zorundadır. Vergiler ile de oluşturamıyorsa dışarıdan almak zorundadır.

Devletin süratle kaynağını dışarıdan elde etmesi gerekir. İlla IMF'den alması şart değildir. Uzak Doğu'da inanılmaz derecede bankalarda birikim bulunuyor, kullandıracak yer bulamıyorlar.

Turizm Bakanlığı nezdinde krizleri yönetecek farklı sektörde çalışanlardan komisyonlar oluşturulmalıdır. Turizm sektöründe kabul görmüş, kendi alanında temsilcilik kabiliyetine sahip olan insanlar tarafından oluşturulan komisyonlar kurularak Türkiye'nin sorunları daha hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulabilir.

2.14. Sağlık Personelinin Covid-19 Rahatsızlıklarının Meslek Hastalığı Kabul Edilmesi

Ambulans ve sağlık hizmetleri sektöründe, personel ekonomik anlamda tatmin edilemediği için sahada çalıştıracak personel bulunamıyor. Sahada çalıştırılacak personel için meslek hastalıklarının içerisine Covid-19'da dâhil edilmelidir. Şu anda Avrupa ve Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere Covid-19 pandemisinden kaynaklı sağlık çalışanlarının tamamının rahatsızlığı meslek hastalığı kapsamında kabul edilmektedir.

2.15. Yeraltı Kaynaklarının Değerlendirilmesi

Yeraltı kaynakları, devletin egemenliği ve tasarrufu altındadır. Aşağı yukarı yeraltı kaynaklarının %90 -95'i de devlet kurumlarında ve hazine arazisi durumundadır.

Yeraltı kaynakları hep üvey evlat muamelesi görmüştür Türkiye'de. Yeraltı kaynakları demek bütün ülkenin geleceği demektir, hazinesi demektir. Çünkü endüstriyel madenler A'dan Z'ye ne üretiyor sana? Ne konuda saha kuruyorsanız kurun, hepsinin kaynağı yer altındadır. Bunlarla ilgili devletin çok büyük yanlışları vardır. Devletin bugün düşündüğü tek bir şey vardır; nasıl vergileri alırım, nasıl çalıştırırım?"

"Nasıl daha çok istihdam sağlarım, nasıl daha çok yeraltı kaynaklarından katma değer üretirim, ithalatı nasıl keserim, nasıl bunu sanayiye daha fazla destek olarak yansıtırım?" konularına devlet yazık ki kafa yormamaktadır. Maalesef tek düşündüğü nasıl vergi alırım olmaktadır. Aslında bütün mesele "Nasıl yer altı kaynaklarını daha faal hale getiririm?" diye düşünmek olmalıdır.

2.16. Evden Çalışma ve Dijitalleşme

Mobil teknoloji sektörü, 2020 Covid-19 sürecinde evden çalışma adaptasyonunu sağlamıştır, aynı zamanda 2020'de birçok fırsat doğmuştur.

Birçok sektörde ve teknoloji sektöründe fabrikalarının kapanması sürecinde dünyadaki talepleri karşılamakta sıkıntılar yaşanmıştır.

Ticaret, sanayi, ekonomi bakanlıkları içerisinde birtakım komiteler oluşturulmaktadır, bu komiteler içerisinde mutlaka ilgili sektörden önde gelen iş adamlarının bulunması gereklidir. Orada pasif bir oyuncu olarak değil, kesinlikle etkin rol üstlenerek yer almaları lazımdır.

Türkiye'nin ekonomisinin gelecekte daha da güçlü olması için özellikle ithalattan kaynaklanan cari açığı çözmelidir. Sadece cep telefonunu sektöründen 2 milyar dolar her yıl cari açık veriliyor. Bu sektöre yatırım yapıp, iç talebi karşılama yönelimli, yakın coğrafyalara satış yönelimli çalışmalar yapılmalıdır.

2.17. Döviz Kazandırıcı Hizmetler, Yabancılara Gayrimenkul Satışı İle Turizm Gelirlerinin de İhracat Sayılması ve İhracatçılara Yeşil Pasaport Verilmesi

Emlak sektörünün, yabancılara yapılan satışlardan dolayı ihracatçı olarak kabul edilmelidir. Bu konu gündeme getirilmesine rağmen, "mal dışarıya çıkmıyor ki" denilmektedir. "O yüzden yabancılara döviz karşılığı satış yapan emlakçıları, ihracatçı saymıyoruz" denilmektedir. Konutların yabancılara satılması, ülkeye büyük paralar getirdiği için ihracat sayılmalı ve yeşil pasaport imkânı tanınmalıdır.

Aynı şekilde sağlık sektöründe de yabancı para getirildiği için gelirler ihracat sayılmalıdır.

Turizmciiler yeşil pasaport kullanabilmektedirler., hizmet ihracatına sahip olan herkes yeşil pasaport kullanabilirler. Bunun için Hizmet İhracatçılar Birliği'ne de üye olunması gerekmektedir.

2.18. Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi, Desteklenmesi

Emin Evim ve Fuzul Evim ile başlayan bu süreç birçok yeni şirketle yaygınlaştı. Bu firmalar iyi niyetle iş yapmaktadırlar. Ama ileri aşamada farklı bir kaos ortamı oluşabilir. Bu sistem, muhafazakâr kitleyi hedef alan küçük tasarrufların oluşturduğu bir sistemdir. Finansal olarak “İslami Finans” olarak tarif ettiğimiz çalışmaların yapıldığı bir sistemdir. İslami, faizsiz finans sistemine, genel olarak bakıldığında Türkiye için çok elzem bir sistemdir. Bu sistemle ilgili bazı regülasyonlar yapılması gerekmektedir.

Sistemin içerisine yaklaşık olarak 300 bine yakın insan katılmış durumdadır ve 60 milyar gibi bir rakama ulaşılmıştır. Neredeyse bir katılım bankası kadar büyüklüğe ulaşan mevduat birikmiş bulunmaktadır. Bu durumun kesinlikle regüle olması lazımdır. Çünkü Türk toplumu buna benzer yaklaşımlara hızlı bir şekilde adapte olabilen, küçük yatırımlarla büyük hayaller kurabilen bir yapıdadır. Bu hayaller hayal kırıklığı ile sonuçlanabilir. Bu yüzden denetlenebilir yeni düzenlemeler, yapılması gerekmektedir.

Finans noktasında bakıldığında Türkiye'de katılım bankacılığı 35 yılı geçmiştir. Ancak toplumun finans içerisindeki payı %5.5- %6 civarlarındadır. Yani toplam 3.6 trilyon civarında bir mevduat bulunmaktadır katılım bankalarında. Türkiye'nin %99'unun Müslüman olduğunu düşünüldüğünde, sadece %5 inin faizsiz bir sisteme katıldığı, geri kalan kısmının banka kredileri vasıtası ile işlem yaptığı görülmektedir. Dünyada ise İslami finans katılım bankacılığı sistemi 2.7 trilyon doları kapsamaktadır. Suudi Arabistan, %70 bu sistemle yürümektedir. Birleşik Arap Emirlikleri'nde ise %40 oranında İslami finans sistemi işletilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de konu daha çok yenidir, çok geliştirilmesi gerekmektedir.

Aslında Türkiye'de para var; ancak dolar ve faize yatırdığı için bu para sahaya çıkaramıyoruz.

şu anki %15'e yakın faiz oranları ile ev sahibi olmak çok zor görünmektedir. İnşaat sektörü bu dönemde durmuş vaziyette. Faizsiz finans sisteminde herhangi bir faiz ödemiyorsun, para kendi içerisinde birikiyor. Ve bu dönem İslami finans için fırsat olarak görünmektedir.

2.19. Yenilikçi, Gelişimci Yaklaşım

Türkiye'nin değişim arayışından çok gelişim arayışına ihtiyacı vardır. Her anlamda ekonomik, sosyal, kültürel üretim alanında da yenilikçi bir gelişim gerekmektedir. Ekonomik anlamda bakıldığında, ekonomik kazancı olmayan şeyleri üretmenin hiçbir anlamı yoktur. Ucuz finansa erişim, üretilecek malın niteliğinin tespit edilmesi, kullanılan işgücü, üretirken harcanan maliyetler, enerji giderleri, ülkede pazarlanabilir bir ürün mü, değil mi, stratejik bir pazarlama araştırmasının yapılması gerekmektedir.

İş dünyası “üretiyoruz üretiyoruz, satamıyoruz” demektedir.

Her şeyi devletten bekleniyor, aslında devlet yapıyor ama ivme kazandırma konusu sivil örgütlere düşüyor, iş dünyasına düşüyor, üniversitelere düşüyor, hocalara düşüyor. Bir otelde toplanılıyor, konuşuluyor, konuşuluyor, ama alınan kararların mücadelesi sahada verilmediği zaman çalışmalar anlamsız kalmaktadır.

Tüm konuşmalarda gelişim konuşulmakta aslında değişim değil. Neyi değiştireceğiz? Arkadaşımızın, dostumuzun, kardeşimizin fabrikası var neyi değiştireceğiz? Onun fabrikasını geliştirmemiz gerekir, yenilikçi gelişimi sağlamamız lazım. Daha düşük maliyetle nasıl yönetiriz? Daha iyi pazar nasıl buluruz? Ucuz maliyetli finansa nasıl erişiriz? Araştırma-Geliştirme sistemi ile bunların ürünleri dünyada ne kadar değer buluyor? Bunları araştırmak gerekmektedir. Bunların araştırmasını da hiçbir devlet yapmaz. Sivil örgütler ne için var? Sanayi odası niçin var? Aidat almak için mi kurulmuşlar? Yeni fikirlerle ilgili hükümetle diyalog kurmaları gerekir.

Türkiye'nin ihracat katma değerı kiloda 1.2 dolar yazık ki. Siz Amerika'dan bir kilo telefon alacaksınız kilosuna 2.400 dolar vereceksiniz, başka sektörlerde, yenilikçi sektörlerde 6 bin dolar vereceksiniz. Sonra siz Amerika'ya bir kilo mal göndereceksiniz onu da 1 dolara satacaksınız, onun üzerinden de %60 yaptırım uygulayacak. Sonra siz kalkıp, Almanya, İngiltere'ye kafa tutacaksınız, yanlış anlamayın ama hayalperestlik diye bir şey var.

2.20. Medya ve Üniversite Desteği

Türk medyası, televizyon, radyo, internet gazeteleri, acaba işletmelerin işine yarayacak, işçilerin iş eğitimlerine, mesleki eğitimlerine, kişisel gelişimlerine, kalite eğitimlerine bakış açısı geliştirmek için hangi konulara ne kadar değer veriyor? Magazin dışında iş dünyası ile alakalı program yapıldığını pek görülmemektedir.

Saatlerini, günlerini televizyonun başında geçiren, internette geçiren, insanların izleyebileceği şekilde; Ne kadar iş ve iş ile alakalı konuların işlendiği yayın yapılıyor? Ne kadar bu süreçlere üniversitelerimizin, hocalarımızın, değerli, kıymetli düşünürlerimizin de katıldığı, iş dünyası temsilcilerinin katıldığı, nitelikli program yapılıyor? Burada ciddi eksiklikler var. Meydanın tüm bileşenlerinin önem vermesi gereken konu; kesinlikle iş dünyasına ilişkin programların arttırılması gerekmektedir.

Diğer bir konu da Türkiye'deki iş dnyası temsilcileri üniversitelerimizin yönetim kurullarında ne kadar temsil ediliyor? Üniversitelerin belirli alanlarında, yönetim kurullarında iş dnyası temsilcilerine yer verilmelidir, Ticaret Bakanlığı ile ilgili kurumlarda da iş dnyasından temsilciler mutlaka olmalıdır. Masanın etrafında 10 tane bürokrat varsa, en azından iki tane iş dnyasından temsilci mutlaka olmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim politikalarını belirlerken, acaba iş dnyasından kaç kişinin masada bulunması gerektiğini düşünüyor mu?

3. Sonuç

Küresel ölçekte bugüne yaşanan ekonomik krizlerden, her alanda büyük travmalara sebep olmuştur Covid-19. Başta sağlık sektörü olmak üzere siyaset, ekonomi, toplumsal dayanışma, uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret, turizm gibi birçok alan etkilenmiştir, dijitalleşme kendisini daha fazla öne çıkarmıştır. Tedarik zincirinde yerel üreticilerden yararlanma ön plana çıkmıştır.

Covid-19 ile birlikte sağlık, ilaç ve tıbbi malzeme sektörleri, gıda sektörü gibi Ulusal Güvenlik konusu olmaya başlamıştır. ABD'nin ticaret savaşları, yeniden korumacılığı gündeme getirmiştir. şirket kurtarmaları özellikle Almanya'da, öne çıkan konu haline gelmiştir. Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerin şirketleri üretimlerini Çin'den kaydırmaya başlamıştır.

Globalde yaşanan tüm bu değişimler, "Türkiye açısından bir fırsat olabilir mi?" Önümüzde çok yeni iş alanına sahip Anadolu toprakları bulunmaktadır. "Bu topraklarda üretimi sanayiye nasıl geliştirebiliriz? Nasıl bu şehirlere hayat verebiliriz? Sanayi anlamında neler yapabiliriz? Ekonomide ve sanayide gelişmiş tüm ülkelere baktığımızda, sanayide kümeleme modelini çalıştıklarını görmekteyiz. Anadolu için neler yapabiliriz? Covid-19 neler getirdi? Dünyayı ve Türkiye'yi neler bekliyor? Ekonomi, eğitim ve hukuksal alandaki reformlar neler olmalıdır? Belirlenen bu problemlerin açığa çıkarılması amacıyla yaptığımız çalışmada, sektör girişimcileri-yöneticilerinin görüşleri alınarak elde edilen çözüm önerileri:

Marmara bölgesindeki aşırı yoğunlaşmadan dolayı en küçük bir olumsuzluk, bir deprem bile Türkiye sanayisi için çok büyük bir tehdit olarak görünmektedir. Sanayinin mutlaka Anadolu'ya gitmesi gerekmektedir. Bir toprağı korumanın tek yolu, o toprağın üzerinde yaşayan insanların olmasıdır. Başka türlü yöntemlerle veya silahla korunamaz topraklar. Sanayi Anadolu'ya nasıl gitmelidir sorusunun çözüm önerisi; Türkiye'nin geçmişte yaptığı gibi çok hızlı bir şekilde kalkınma planlaması yapması gerekmektedir. Bu planlamalar doğrultusunda mutlaka iş dnyasının da planlamalar yapması gerekmektedir. Öncelikle toplamda -ülke düzeyinde- planlama yapılması, sonra bölgesel ve şehirler üzerinde planlamalar yapılması gerekmektedir.

83 milyon nüfuslu Türkiye, 765 bin kilometre alana sahiptir ve çok güzel çok avantajlı bir coğrafyası vardır. Çevresinde; Ortadoğu var, yukarısında; Türki devletler ya da Rusya, aşağıya inildiğinde; Afrika, diğer bir taraftan Avrupa'nın tedarik edebileceği yerler de yok şimdi, bu Türkiye için bir fırsattır

Dünya ticaretinde şöyle bir sıralama vardır; dünyanın 19 trilyon civarında olan ticaretinin en büyüğü enerjidir, sonra savunma sanayi, üçüncüsü kimyadır, dördüncüsü ilaç ve makinedir. Türkiye'nin de en büyük gelişimleri bu alanlardadır. Ancak bu alanlardaki yatırımları incelendiğinde, bırakın 100 milyon doları, 200, 300, 500 milyon doları ve hatta 1 milyar dolar civarı yatırımlar gerektiriyor. Türkiye'nin ihracatına da bir dönüp bakalım, ihracatın büyük çoğunluğu 100 milyon dolarlık, 200 milyon dolarlık yatırımları gerektiren konulardır. Türkiye'nin en büyük açığı budur. Türkiye'de sanayicinin daha büyük ölçekli yatırımlar yapabilmesi için mutlaka ve mutlaka devletin de destek ve iş birliği içinde olması gerekmektedir.

Türkiye'de asgari ücret bir insanın evini-yaşamını idame ettirebileceği bir rakam değildir. Asgari ücretten en başta vergiler kaldırılmalıdır. Günümüzde Trakya'da, İstanbul'da asgari ücretli insan çalıştırmak gibi bir ihtimal yoktur, asgari ücret daha yüksek olmalı, hatta mümkün olursa devlet vergi almamalı, oradaki insanlar 2300 TL ye değil 3000 TL ye çalıştırılmalı ki, o insanlar orada kalsınlar ve kaldıklarında da gerçekten yaşamlarını iyi bir şekilde idame ettirsinler. Tüm bölgelerde asgari ücret yaşam şartlarına göre ayarlanmalıdır.

Bölgesel asgari ücret uygulamasının turizm sektöründe uygulanabilirliği yoktur. Yatırımlarını Kapadokya ve Kuşadası'na yapan bir turizm işletmesinden Ağrı'da veya Ardahan'da bir yatırım yapması beklenemez. Dolayısıyla turizm sektörü açısından bölgesel asgari ücret uygulaması sürdürülebilir olmayacaktır.

Sektör olarak bakıldığında tekstil sektörünün bir tekstil bakanına ihtiyaçı vardır. Türkiye'de şu anda işin akışına göre yatırımlar yapılmaktadır. Yapılacak yatırımların daha planlı olması gerekmektedir. En çok ithalatın yapıldığı alanlara yönelik olarak yatırımlar yapılması gerekmektedir.

Türki devletlerle hiç beklemeden ticari birlik anlaşmaları, gümrük birliği anlaşmaları yapılmalıdır. Asya'nın neredeyse tamamını kapsayan, dünya ticaretinin %40'lık kısmını kapsayan serbest ticaret anlaşmasının Türkiye'de çok az konuşuluyor olması tabii ki bir eksikliktir. Mutlak suretle, Türkiye'nin de artık bu ülkelerle anlaşmalar yapması gerekmektedir.

Türkiye'nin iki adet çok iyi kümelendiği sektör vardır. Birisi Gaziantep'te halıcılıkta aktif kümeleniłmiştir ve çok başarılıdır. Aynı şekilde Denizli havlu ve bornoz konusunda dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye

kümelenmeyi şehirsiz bazda yaptığında dünya bazında en üst sıralarda yer almaktadır. Kümelenme çok kısa bir sürede yapılamayacaktır; 10, 15, 25 yıllık planlama şeklinde yapılmalı ve bu planlamanın sacayakları ulaşım ile ilgili olmalı, demiryolu ulaşımı sağlanmalıdır. Lojistik anlamda demiryolu ulaşımının hızlı bir şekilde gelişmesi gerekmektedir. Kuşak yol projesi ile Çin dünyanın öbür noktasına gitmeye çalışırken, Türkiye bunu burada çok kolay yapıyor olması lazım. Bu da kümelenmenin sacayaklarından bir tanesidir.

Özellikle önümüzdeki 30 yılda, Afrika dünyanın merkez coğrafyası olarak görünmektedir. Mümkün olduğunca dış temsilcilikler, büyükelçiler dâhil kalıcı olmalı, sık sık değişmemeli. Bir ülkenin dinamiği ile bir ülkenin bürokrasisi ile ilişki kurmak, özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde zamanla ikili ilişkilere dayanan bir süreç gerektirir.

Türkiye'deki şu anki eğitim sistemiyle, istihdamla, doğru insanlar çalıştırılmıyor, doğru insanları çalıştırılabilirse, daha güzel bir verimlilik alınabilir ve katma değerli ürünler üretilmeye başlanır. Ülkenin cari açığı da dolaylı olarak düşmüş olur bu şekilde. Siyaset olsun, hukuk olsun her yerde en önemli sorun eğitim Türkiye'de. Önce insanlara doğru eğitim verilmelidir ki, ondan sonra gelişim için beklenti içerisine girilebilir.

Türkiye'nin teşvikleri bulunmaktadır. Ancak bu teşvikleri almak o kadar karışık işlemler ki, basitleştirip değiştirilmesi iş dünyası için daha avantajlı olacaktır.

Ülkenin petrol satış gelirleri yok, doğalgaz satış gelirleri yok. Devletin de tek kaynağı vergi olunca, çok agresif davranıyor. Asgari ücret çok aşağıda kaldı, satın alma gücü çok düştü.

Turizm istihdama en çok katkı sağlayacak sektörler arasında yer alıyor, bu nedenle Turizm'e sahip çıkılmalıdır.

Türkiye'de çok fazla sosyal yardım bulunmaktadır, Avrupa'da da çok fazla yardım var ama "pay for job" denilmektedir. İş karşılığı yardım yapılıyor. Türkiye'de de yapılan yardımların, ülke açısından katma değer yaratması için sosyal yardımların iş karşılığına bağlanması gereklidir.

Türkiye dünyada en pahalı lojistik maliyeti olan ülkelerin en başında gelmektedir. Kuşak yol projesi bitirildi ve şu an Kara Kıta Afrika'ya bağlanmanın yollarını aramaktadır. Böyle bir dönemde Türkiye'nin sadece deniz yoluyla lojistiği yönetmesi mümkün değildir. Avrupa kısmında karayolu kullanılmaktadır, fakat alternatif araçların da kullanılması gerekmektedir. Türkiye'nin bir an önce lojistik maliyetlerinde düzenlemeye gitmesi gerekmektedir, özellikle de deniz lojistiğinde. Lojistik te bütün unsurları, süreçleri disipline edecek bir yapıya, otoriteye ihtiyaç vardır.

Hukuk alanının da ise; Türkiye'nin bir probleminin olmadığı fakat standardizasyon problemi olduğu, uygulamada hata yapıldığı görülmektedir.

Üzerinde düşünülmesi gereken konulardan birisi de meslek liselerinin durumu, Türkiye'de meslek liseleri çok vahim durumda bulunmaktadır. Özellikle otomobil alanında, bugüne kadar bakıldığında; meslek lisesinden mezun olan bir motorcu veya kaportacı maalesef sadece mezun oluyor, meslek lisesinden mezun olduktan sonra bir şirkete gidip motor tamir edemiyor, kaporta işi yapamıyor. Bu çok ironik bir sorundur. Diğer bir konu da üniversitelerdir. Üniversitelerden bilim çıkmalıdır, teknoloji çıkmalıdır. Oysaki üniversitelerden gereksiz, vasıfsız insan çıkmaktadır. Bu şekilde devam ederse Türkiye'de yalnızca formalite konuşulur, gerçekler konuşulamaz. Türkiye devleti öncelikle gençlerine sahip çıkmalıdır, çok sayıda bina yapılacağına, laboratuvarlarda çalışma imkânları yaratılmalıdır. Yeni neslin çok fazla sözel ağırlıklı eğitim aldığı görülmektedir, analitik zekâyâ sahip sayısal eğitim ağırlıklı nesillerin yetiştirilmesi gerekmektedir.

Sektörel derneklerle normal derneklerin ayrışması gerekmektedir. Sektörel dernekler de sektör için çalışıyorsa kalmalı, bunun da denetiminin yapılması gerekmektedir.

Covid-19 krizinden sonra siyaset bir değişim, dönüşüm sürecine girecek ve sıkıntılı bir süreç beklenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarında da birtakım sıkıntılar söz konusudur. Türkiye'de bir kriz söz konusu olduğu zaman, alınacak tedbirlerle ilgili, iş dünyasının görüşlerinin alınması, icraata geçirilmesi, ilgili mevzuatların ya da yasal düzenlemelerin yapılması zaman almaktadır, siyaset ve ekonomi birlikte yürütülememektedir. Bu yüzden kalıcı bir kriz İstişare Kurulu, sürekli bir kriz yönetim ekibi kurulması gereklidir. Her an bir kriz ortaya çıktığında bu ekibin toplanıp görüşlerinin alınması gereklidir.

Ambulans ve sağlık hizmetleri sektöründe, personel ekonomik anlamda tatmin edilemediği için sahada çalıştıracak personel bulunamıyor. Sahada çalıştırılacak personel için meslek hastalıklarının içerisine Covid-19'da dâhil edilmelidir. Şu anda Avrupa ve Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere Covid-19 pandemisinden kaynaklı sağlık çalışanlarının tamamının rahatsızlığı meslek hastalığı kapsamında kabul edilmektedir.

Yeraltı kaynakları hak ettiği değeri görememektedir Türkiye'de. Yeraltı kaynakları demek bütün ülkenin geleceği demektir, hazinesi demektir. Çünkü endüstriyel madenler A'dan Z'ye ne üretiyor sana? Ne konuda saha kuruyorsanız kurun, hepsinin kaynağı yer altındadır. "Nasıl daha çok istihdam sağlım, nasıl daha çok yeraltı kaynaklarından katma değer üretirim, ithalatı nasıl keserim, nasıl bunu sanayiye daha fazla destek olarak yansıtım?" Aslında bütün mesele "Nasıl yer altı kaynaklarımı daha faal hale getiririm?" diye düşünmek olmalıdır.

Türkiye'nin ekonomisinin gelecekte daha da güçlü olması için özellikle ithalattan kaynaklanan cari açığı çözmelidir. Sadece cep telefonunu sektöründen 2 milyar dolar her yıl cari açık veriliyor. Bu sektöre yatırım yapıp, iç talebi karşılama yönelimli, yakın coğrafyalara satış yönelimli çalışmalar yapılmalıdır.

Emlak sektöründe konutların yabancılara satılması, ülkeye yüksek gelir sağladığı için ihracat sayılmalı ve sektör temsilcilerine yeşil pasaport imkânı tanınmalıdır. Aynı şekilde sağlık sektöründe de yabancı para getirildiği için gelirler ihracat sayılmalıdır.

İslami, faizsiz finans sistemine, genel olarak bakıldığında Türkiye için çok elzem bir sistemdir. Neredeyse bir katılım bankası kadar mevduat birikimine ulaşan İslami finans sistemi ilgili bazı regülasyonlar yapılması gerekmektedir.

Türkiye'nin her anlamda; ekonomik, sosyal, kültürel üretim alanında yenilikçi gelişime ihtiyacı vardır. Ekonomik açıdan kazancı olmayan mal/hizmet üretmenin hiçbir faydası yoktur. Ucuz finansa erişim, üretilecek malın niteliğinin tespit edilmesi, kullanılan işgücü, üretirken harcanan maliyetler, enerji giderleri stratejik bir pazarlama araştırmasının yapılması gerekmektedir. Pazarlanamayacak üretim için yatırım yapmamak gerekir.

Büyük zamanını televizyon başında geçiren insanlar için, üniversitelerden değerli akademisyenlerin, iş dünyasından uzmanların katıldığı nitelikli program sayısı artırılmalı. Medyanın tüm bileşenleri, iş dünyasına ilişkin, insanları verimliliğe, yeteneklerine yöneltecek programların artırılması için çaba sarf etmelidir.

Üniversitelerde eğitimin güncelliğini koruyabilmesi için üniversitelerin belirli alanlarında, yönetim kurullarında iş dünyasından temsilcilere yer verilmelidir.

4. Kaynaklar

- [1] Gupta V, Lehal G. "Survey of Text Mining Techniques and Applications". *Journal of Emerging*, 1(1), 60-76, 2009. doi:<https://doi.org/10.4304/jetwi.1.1.60-76>
- [2] Morgan DL *Focus groups as qualitative research*. New York: Sage publications., C, 16, 1996.
- [3] Baltacı A. "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388, 2019.
- [4] Conelly LM. "Trustworthiness in qualitative research". *Medsurg Nursing*, 6(25), 435-437, 2016.
- [5] Fossey E, Harvey C, MacDermott F, & Davidson L. "Understanding and evaluating research". *Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 6(36), 717,732, 2002.
- [6] Kitinger J. "Qualitative research: Introducing focus groups". *British Medical Journal*, 299-302, 1995. doi:10.1136/bmj.311.7000.299

Ekler

Ek-1 Katılımcılar- Söz Alanlar

Orhan Aydın (ASKON Genel Başkanı)

Prof. Dr. Ali Akdemir

Öğr. Gör. Burcu Yıldız

Vehbi Canpolat

Mehmet Toraman

Şinasi Ünsal

Murtaza Karanfil

Resul Kurt

Burak Önder

Ahmet Alacalı

Murat Karasu

Adnan BADUK

Mustafa Mertcan

Mehmet Yaşar Bilir

Salim Arslanhan

Eyüp Akdağ

Aydın Miçtaçoğlu

Eyüp Akbal

Mustafa Ertekin

Erkan Malkoç

Serkan Bakırtaş

Cengiz Deveci

Nurettin Erzurum

Cihat Akın Arslan

Bekir Aydın, ASKON Genel Başkan Vekili

Gökhan Yavuzer: ASKON Genel Başkan Yardımcısı, DEİK Türkiye-Litvanya iş Konseyi Başkanı

Mehmet Bilici: ASKON Genel Başkan Yardımcısı, DEİK başkan yardımcısı